

MA'RIFIY JAMIYATNI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHDA HADIS ILMI VA AN'ANASINING TUTGAN O'RNI

Saidahmadov Shuhrat Shamsiyevich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotasiya: Maqolada musulmon Sharq hadischilik an'alarining Yangi O'zbekiston sharoitida ma'rifatli jamiyatni shakllantirishdagi mavqeyini o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar yaratish hozirgi falsafa ilmi oldida turgan dolzarb vazifalarni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, ma'rifatli jamiyat islom dini, hadis, ma'naviyat, ma'naviy-ma'rifiy madaniyat, komil inson tarbiya.

THE ROLE OF HADITH SCIENCE AND TRADITION IN THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF AN EDUCATED SOCIETY

Annotation: The article analyzes the current tasks facing the contemporary philosophy of creating scientific research on the role of the hadith traditions of the Muslim East in the formation of an enlightened society in the conditions of New Uzbekistan.

Key words: New Uzbekistan, enlightened society, Islamic religion, hadith, spirituality, spiritual and enlightened culture, perfect human education.

Dunyo xalqlari tarixi tajribalari ko'rsatadiki, hych bir davrda jamiyat taraqqiyoti moddiy-iqtisodiy rivojlanish bilangina kutilgan natijalarga erisha olmagan. Uning zamirida kuchli ma'naviy-ma'rifiy madaniyat bo'lishi talab etilgan. Buni qadim antik davrlardan boshlab bugungi global hayot taraqqiyoti ham ko'rsatib turibdi. Shunga ko'ra, Sharq xalqlari, xususan, Yangi O'zbekiston sharoitida iqtisodiy rivojlangan jamiyat va uning faol fuqarolarini ahloqiy-ma'naviy jihatlardan etuk qilib tarbiyalashda hadis ilmi ma'rifatidan unumli foydalanish dolzarb hisoblanadi. Hozirgi murakkab ijtimoiy-siyosiy vaziyatlarda dunyo va inson munosabatlariga xolis, adolatli baho berish ko'nikmalarini shakllantirish nihoyatda muhim va dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Istiqlol yillarida muqaddas qadriyatlarimizni tiklash, o'zlikni anglash va ma'naviy-ma'rifiy boyliklarimizni jamiyat taraqqiyoti hamda yoshlar tarbiyasidagi ahamiyatini yuksaltirish borasida salmoqli ishlar amalga oshirildi. Shu bilan birga bu borada oldinda nihoyat zarur va jiddiy tadqiqotlar yaratish ehtiyojlari ham mavjud bo'lib turibdi. Ayniqsa, yangi O'zbekiston sharoitida ma'rifiy jamiyat hayotini rivojlantirish, komil shaxs fenomenini shakllantirishda Sharqning azaliy qadriyatlari, diniy-islomiy, axloqiy-ma'naviy qarashlaridan foydalanishdek muhim muammo tadqiqi bugungi ijtimoiy-gumanitar fanlar oldiga dolzarb vazifalarni qo'yimoqda.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "biz butun jahon jamoatchiligiga islom dinining asl insonparvarlik mohiyatini etkazishni eng muhim vazifa deb hisoblaymiz. Biz muqaddas dinimizni azaliy qadriyatlarimiz mujassamining

ifodasi sifatida behad qadrlaymiz. Islom dini bizni ezgulik va tinchlikka, asl insoniy fazilatlarini asrab-avaylashga da’vat etadi”[1]. Shu nuqtai nazardan yangi O‘zbekistonda ma’rifiy jamiyatni shakllantirish va rivojlantirish uchun islom olamida Qur’oni Karimdan keyingi ikkinchi manba Hadisi Sharif ma’rifatidan foydalanishning ijtimoiy-falsafiy tahlilini amalga oshirish hozirgi davr falsafa ilmida nihoyat dolzarb masala hisoblanadi.

Bu buyuk meros o‘z davridan to hozirgi kunlargacha dunyo xalqlari ma’naviy xazinasini sifatida qadrlanadi. Shuni aytish kerakki, hadischi an’anasiga islom madaniyatining barcha sohalarida ishonchli manba sifatida murojaat etiladi. Bu an’ananing tamali Qur’oni Karim oyati karimalarida mustahkamlangan bo‘lib, unda 23 o‘rinda hadis kalimasiga ishora etiladi. Shu bois sahih hadislarining asosiy qismi yurtdoshlarimiz tomonidan hayotga tadbiiq etilganligi, ularda jamiyat va inson kamoli uchun eng maqbul, ishonchli qarashlarning mavjudligi hamda ming-ming yillar davomidagi hayotiy tajribalarning aks etganligi, shu bilan birga bu qadriyatlarining o‘lmasligi Yangi O‘zbekiston ma’naviy poydevori mustahkamligidan ham dalolat beradi. Gap shundaki, Hadisi Sharif Qur’oni Karim singari qadimdan to hozirgi kunlargacha islom ma’rifat va madaniyati, ilmu urfoni, ijtimoiy-falsafiy qarashlari, badiiy-estetik talqinlari va boshqa sohalar uchun ham tafakkur manbai bo‘lib xizmat qilib keladi. Yurtimizning Sharq Renesansini yaratgan Abu Rayhon Beruniy, Muhammad al-Xorazmiy, Abu Ali Ibn Sino, Abu Nasr Farobiy singari qomusiy olimlari, Xoja Axmad Yassaviy, Abduholiq G‘ijduvoni, Najmiddin Kubro, Bahouddin Naqshband, Xoja Ahror Valiy kabi buyuk tasavvuf arboblari, Yusuf Xos Xojib, Axmad Yugnakiy, Alisher Navoiy, Boburlardek jahon badiiy-estetik olami taraqqiyotida ulkan o‘rin tutgan mumtoz ijodkorlar ham muqaddas Hadisi Sharif haqiqatlariga tayanganlar. Bu shundan dalolat beradiki, Sharq-islom, xususan, Markaziy Osiyoning dunyoga mashhur ijtimoiy-falsafiy qarashlari, ilmiy-ma’rifiy yutuqlari, komil jamiyat va inson haqidagi ideal fikrlari – bularning barchasi zamirida boshqa islomiy manbalar bilan birga Hadisi Sharif hikmatlari ham etakchi mavqye egallaydi.

Jahon va o‘zbek falsafa ilmida hadischi bilan bog‘liq masalalarni o‘rganish borasida boy tajriba to‘plangan. Xususan, faylasuf olimlar tadqiqotlarida hadischi tarixi, mazmun mohiyati, hadischi va jamiyat hayoti munosabatlarini o‘rganish, hadislarining inson kamolotini ta’minlash va yoshlarni tarbiyalashdagi o‘rni masalalari yuzasidan qator dissertasiyalar, monografiya va ilmiy maqolalar yaratilgan. Jumladan, Sharq hadischi an’anasi va tarixi, muhaddis olimlar hayoti va faoliyati, hadis ilmi metodologiyasi, hadislar tasnifi, uslub va kategoriyalari, hadischi to‘plamlari va tizimi borasida salmoqli qarashlar ilgari surilgan. Biroq hozirgi yangi O‘zbekiston davrida ma’rifatli jamiyatni shakllantirish va rivojlantirish, inson axloqiy-ma’naviy olamini boyitish sohalaridagi xizmatlariga chuqur baho berilgan emas.

Shu ma’noda bugungi kunda oldimizda turgan asosiy vazifalar sifatida;

✓ Sharq tarixida mavjud bo‘lgan ma’rifatli jamiyat va komil inson haqidagi qarashlarni o‘rganish;

✓ Jamiyat ma’naviy taraqqiyotida muhim o‘rin tutgan diniy-axloqiy, madaniy-ma’rifiy ta’limotlar tarixiga nazar tashlash;

- ✓ Islom manbalari, xususan, Sharq hadisilik maktablarining ijtimoiy hayotdagi oʻrniga baho berish;
- ✓ Hadislarning maʼrifati jamiyatni shakllantirish va rivoj toptirish borasidagi xizmatlarini koʻrsatib berish;
- ✓ Bugungi globallashuv davrida inson kamoloti, maʼnaviy sogʻlomligida hadislarning ahamiyatini ochib berish muhim ahamiyat kasb etadi.

Sharq-islom madaniyati, xususan, hadis ilmi taraqqiyoti qadimdan xalqimiz hayot tarzi bilan bogʻliq boʻlib kelganligi va uning dunyo miqyosida maʼrifatli jamiyat shakllanishida tutgan oʻrni beqiyosligi inobatga olingan holda bugungi Oʻzbekiston ijtimoiy taraqqiyotining taʼminlanishini asoslaridan biri ekanligini ochib berish ilm zarurati sanaladi. Shu nuqtai nazardan ushbu tadqiqot amaliy natijalari sifatida ijtimoiy-gumanitar fanlar tizimida maʼrifiy-axloqiy qarashlar, jumladan, aynan hadislar va ularda ifoda etilgan umuminsoniy fikrlardan jamiyat maʼnaviy yuksalishi, inson ongu shuurida mana shu maʼnaviy merosga, qadriyatga muhabbat ruhini shakllantirishni qayd etish lozim.

Bu holat bir vaqtda ijtimoiy hayotda roʻy berayotgan hodisalarga teran bahon berish, insonlararo munosabatlarni gumanistik ruhda hal etish amaliyotiga ham yordam beradi. Shu bilan birga mamlakatimizda falsafa fani boʻyicha olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar, monografik ishlar rivojiga turtki beradi, oʻquv jarayonining samaradorligi oshirish va sifatli ilmiy maʼruzalar olib borish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017 yil 19 sentyabr kuni BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasida soʻzlagan nutqi // Xalq soʻzi. 2017 yil 20-noyabr.
2. Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Al-jomiʼ as-sahih (Ishonarli toʻplam). Ilm kitobi. 4-bob. Toʻrt tomlik. – Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1997. – 246 b.
3. Roʻzaliyev B.A. Olti buyuk muhaddis // Ijodkor oʻqituvchi jurnali. - 30 iyun, 2022-yil. - №20-son.-B.188-187.
4. oʻzbekistonda gender munosablari tarixi A.M.Rahmatovna tadqiqotlar. uz
5. Globallashuv jarayonida sharq mentalitetidagi gender tengligiga boʻlgan munosabat
6. AM Rahmatovna
7. Namangan Davlat universiteti ilmiy axborotnomasi 5 (5), 378-382